

## Matic Majcen

### Utopiji naproti

Leta 2016 bo minilo 500 let od prve latinske izdaje knjige *Utopija* angleškega humanističnega filozofa Thomasa Mora. Tej obletnici bo nedvomno sledila vrsta razprav, okroglih miz, tematskih številčk revij in podobnih priložnostnih dogodkov, kjer se bo razmišljalo o možnostih realizacije idealne družbe ter vleklo vzporednice med današnjim časom in časom nastanka te vplivne knjige. Sedanja družbena kriza, ki se v prihodnosti napoveduje kot permanentna z zmeraj globljo izgubo zaupanja v obstoječo globalno gospodarsko ureditev, pa je medtem že poprej nazorno pokazala, da za razmislek o utopiji še zdaleč ne potrebujemo kakršnih koli obletnic, kajti ta pojem je bil v zadnjih letih tako ali tako nenehno nekje v ozadju večine argumentov, ki so si prizadevali za resnejše družbene spremembe.

A medtem ko ekonomska liberalizacija s pomočjo konservativne politične paradigme drvi naproti svoji lastni viziji (nepremišljene) utopije, je levica dejansko tista, ki je vseskozi nosilec ideje o egalitarnem blagostanju in tipu utopije, ki temelji na globljem razmisleku o etičnih razsežnostih družbenega sobivanja. Prav ta levica pa je ta čas s svojim pomanjkanjem idej, razdrobljenostjo, neodločnostjo – in to so najbolj pokazale nedavne volitve v evropski parlament –, bolj kot ubrana mornarica videti kot izgubljena ladja, ki za povrh pušča na vseh straneh. Volilna abstinenca, ki je na nedavnih volitvah zaobjela velik del levega volilnega telesa in posledično povzročila zaskrbljujočo krepitev ekstremne desnice povprek Evrope, je boleč pokazatelj bezljajočega kompasa levičarskih ambicij. Problem je v Sloveniji še toliko bolj prisoten kot po Evropi. Medtem ko je tudi na evropskem nivoju udeležba na evropskih volitvah padala vse od prvih volitev leta 1979 (s takratnih 62 % na sedanjih 43 % volilne udeležbe), je v Sloveniji vedenje volivcev še toliko bolj apatično: z dobrih 28 % udeležbe na volitvah v letih 2004 in 2009 smo letos padli na 24,5 %. Slovenija je tako bila ob Slovaški (13 %) in Češki (19,5 %) država s tretjo najnižjo volilno udeležbo v Evropi in hkrati z Latvijo, Litvo, Češko in Estonijo ena izmed držav z največjim padcem volilne udeležbe v primerjavi z volitvami leta 2009. Predvsem med mladimi, ki ne najdejo političnega obraza, s katerim bi se v politični sferi lahko identificirali, postaja že domala modno *ne-iti* na volitve, to večinsko abstinenčno telo pa komentatorji levega tiska razumejo kot novo silo na političnem zemljevidu.

Pa je temu res tako? Je lahko kakršen koli moralni zmagovalec tisti, ki se mu sploh ne zdi vredno iti na volišča, da bi dal svoj glas (četudi neveljaven) za tisto, za kar misli, da je prav? Bližje resnici je to, da ideološki spekter, ki se je znašel v veliki zablodi in je morda celo dosegel najnižjo točko svoje morale, s takšnimi interpretacijami samo obrača ploščo v svojo

korist. Problematika volilne neudeležbe in njeno manično reinterpreteriranje namreč kaže na nek drug, bolj globalen problem današnje levice: da zaradi vstopa mlajših urbanih generacij volilno telo postaja vse preveč izobraženo, preveč digitalizirano, predvsem pa pretirano vzgojeno v kritičnem duhu, njegova (ne-)dejanja pa so zaradi vseh teh dejavnikov v pretirani meri zasidrana v simbolnem registru. Gre za generacije, ki težko dojamejo, da se družbene spremembe ne zgodijo v virtualnem svetu, temveč v umazanem realnem svetu. Tega te urbane spletne generacije namesto z žulji, odrgrninami in bolečim križem interpretirajo kot omrežje nematerialnih simbolnih izmenjav, v aktualizacijah jezika in virtualne akcije. Kakršno koli delu in kompromisom podvrženo dejanje v realnem registru je neznosno, ker njegove energije ni možno zaobjeti s popolnim tvitom ali instagramom, po drugi strani pa ima simbolna in interpretativna manija sposobnost preobračanja vsakega argumenta, kar privede do zapletanja v nesmisle, ki so v realnem svetu brez vrednosti.

Če bi hoteli poiskati najbližji ekvivalent dejanskemu udejanjanju levičarskega pojmovanja utopične zamisli, bi se bržkone morali odpraviti v vasico Marinaleda v španski Andaluziji, ki je predmet izvrstne, trezno napisane knjige Dana Hancoxa *The Village Against the World* (2013, Verso). To majhno ruralno skupnost z nekaj manj kot 3.000 prebivalci je župan Juan Manuel Sánchez Gordillo potegnil iz brezna brezposelnosti, lakote in revščine ter jo preobrazil v družbo v malem, v kateri ne veljajo gospodarska in politična pravila sodobnih držav, temveč temelji na avtonomnosti ter zaprisegi idealom komunistične utopije – samoupravljanju, samooskrbi, druženju, deljenju, odsotnosti represivnih institucij, zavračanju mehanizacije v korist večje zaposljivosti ter predvsem na vladavini ljudstva. Leta 1985 je Gordillo izjavil, kako mu je to uspelo: *»Naučili smo se, da ni dovolj zgolj definirati utopijo ali se boriti proti reakcionarnim silam. Človek jo mora zgraditi tukaj in zdaj, zidak za zidakom, potrpežljivo, a zanesljivo, dokler stare sanje ne postanejo resničnost: da bo kruha za vse, da bo svoboda med meščani, da bo kultura; da bomo lahko s spoštovanjem prebrali besedo 'mir'. Iskreno verjamemo, da ni prihodnosti, ki se ne gradi tukaj in zdaj, v sedanjosti.»* Skratka, Marinaleda najprej obstaja zato, ker so jo njeni prebivalci zgradili z lastnimi rokami, in šele daleč za tem zato, ker so se na terasah hiš pogovarjali o teoriji utopije in kritizirali svet zunaj. Tisto, kar pa je pri tem realnem udejanjanju utopične zamisli potrebno sprejeti, pa je to, da je ta prezrta utopija na obličju sveta v realnosti precejšen kompromis. Da, tam res lahko slaviš Che Guevaro, kolikor želiš. Da, povsem legalno lahko zapreš vrata multinacionalkam, kadar trkajo na tvoja vrata. In da, usodo skupnosti lahko vzameš v svoje roke, dokler se o tem posvetuješ s sovaščani. A to ima določeno ceno. Po drugi strani namreč, kot pravi Hancox, pomeni živeti in vzpostaviti takšno družbo tudi to, da se moraš odreči nekaterim stvarim, ki so za blaginjo zahodnega sveta samoumevne. V enem stavku rečeno – ta utopija je res utopija, vendar samo za tiste, ki

so pripravljene živeti skromno, brez svobodne izbire poklica, večinoma kot delavci na polju, ki enolično ročno delo opravljajo sedem dni na teden. Izbira je torej ta: ali imeti močno kompromitirano, a udejanjeno različico utopije, ki briše netelesne identitetne profile digitalne sodobnosti, ali po drugi strani še kar naprej sanjariti o popolni družbi na papirju in črki? Za sodobno levico sta obe poti slepi ulici – prva zato, ker udejanjena utopija še zdaleč ni tako popolna, kot je zvenelo na papirju, druga pa, ker zares popolne družbe preprosto ni.

Potrebna bo precejšnja mera inovativnosti in drugačne miselne naravnosti, da se bo levica v Evropi izklopala iz tega temnega jarka zablod, v katerem svojo akcijo utemeljuje na zavračanju in kritiki obstoječega, prepričana, da ji nekaj boljšega od tega, kar imamo sedaj, preprosto pripada, hkrati pa je nepripravljena uveljaviti boljše družbeno okolje pod obstoječimi poznokapitalističnimi pogoji. Res je, da imajo dandanes mlajše generacije v opazovanju zapuščine izpetega družbenega sistema, za krmilom katerega trmasto vztrajajo starejše generacije, pred sabo vse ovire tega sveta. A prava uganka današnjega časa ne leži v tem, kako si zamisliti in realizirati utopično družbo, temveč kako se temu idealu čim bolj in predvsem realno izvedljivo približati s točke, na kateri tičimo zdaj. Seveda pa se s tem veže še eno spoznanje: da je, kot kaže primer Marinaleda, utopija vedno samo utopija: popolna je samo v očeh tistih, ki so jo pripravljene videti kot tako. Idealne družbe ni in je verjetno nikoli ne bo. Preveč je raznolikih, nasprotujočih si pogledov, preveč križajočih se interesov, da bi dejansko vsi člani družbe neko aktualno manifestacijo družbene strukture *prepoznali* za idealno. Utopija je tako tudi 500 let po Morovi knjigi neureničljiv ideal, ki nekje v ozadju skriva priliko, ki nam dopoveduje, da se ključ do skupne sreče tako v slabih kot dobrih zgodovinskih okoliščinah skriva v drobnih, vztrajnih, predvsem pa *izvedljivih* korakih napredovanja proti vsesplošni družbeni blaginji.

Matic Majcen